Sergei Malovichko
Państwowy Humanistyczno-Technologiczny Uniwersytet
Obwodu Moskiewskiego, Oriechowo-Zujewo (Rosja)
ORCID: 0000-0002-8321-9563

Народы и культуры славянского мира Восточной Европы в исторической ретроспективе (Беларусь, Украина, Россия, Польша) / Narody i kultury słowiańskiego świata Europy Wschodniej w retrospekcji historycznej (Białoruś, Ukraina, Rosja, Polska)

Народы и культуры славянского мира Восточной Европы в исторической ретроспективе (Беларусь, Украина, Россия, Польша), Сборник научных статей, ред. А.Д. Дудько, «ЮрСаПринт», Гродно 2020, – 338 с. ISBN 978-985-7134-94-6

Recenzenci:
Пивоварчик Сергей, доктор исторических наук, доцент, (Гродно, РБ); Задорожнюк Иван, доктор философских наук, профессор (Москва, РФ); Василенко Виталий, доктор исторических наук, профессор (Днепр, Украина);

Kolegium redakcyjne:
Баньковская Моника, магистр филологических наук (Цюрих, Швейцария); Борисенок Елена, доктор исторических наук (Москва, РФ); Голенченко Георгий, доктор исторических наук, доцент (Минск, РБ); Задорожнюк Элла, доктор исторических наук (Москва, РФ); Кодин Евгений, доктор исторических наук, профессор

(Смоленск, РФ); Козлов Владимир, доктор исторических наук, профессор, член-корр. РАН (Москва, РФ); Мареш Тереза, доктор хабилитованы, профессор (Быдгощ, РП); Масненко Виталий, доктор исторических наук, профессор (Черкассы, Украина); Миронович Антоний, доктор хабилитованы, профессор (Белосток, РП); Толочко Алексей, доктор исторических наук, профессор, член-корр. НАНУ (Киев, Украина).

Wiosną 2020 roku w Grodnie ukazała się książka pt. *Народы и культуры славянского мира Восточной Европы в исторической ретроспективе (Беларусь, Украина, Россия, Польша)* [„Narody i kultury słowiańskiego świata Europy Wschodniej w retrospekcji historycznej (Białoruś, Ukraina, Rosja, Polska)"]. Jest ona pokłosiem międzynarodowej konferencji pod tytułem «1918 год: Беларусь и народы Центрально-восточной Европы в геополитическом контексте эпохи (проблема возрождения государственности: планы и реалии)» [„1918: Białoruś i narody Europy Środkowo-Wschodniej w kontekście geopolitycznym epoki (problem odrodzenia państwowości: plany i realia)"], która odbyła się w Grodnie (Białoruś) w dniach 26–27 października 2018 roku. Jej współorganizatorami byli: Grodzieński Uniwersytet Państwowy im. Janka Kupały[1] wraz z Centrum Interdyscyplinarnych Studiów Diaspory i Zagranicznych Studiów Białoruskich w Grodnie[2] (Białoruś) oraz Uniwersytet Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy[3].

Centrum Interdyscyplinarnych Studiów Diaspory i Zagranicznych Studiów Białoruskich w Grodnie kierowane jest przez prof. Dmitrija Kariewa. Ośrodek badawczy działa na Wydziale Sztuki i Projektowania na Grodzieńskim Uniwersytecie Państwowym im. Janka Kupały. Głównym celem Centrum jest prowadzenie badań w zakresie kompleksowych dociekań na temat diaspory Białorusinów na świecie, a także tradycji zagranicznych studiów białoruskich, z wykorzystaniem metod nauk społecznych i humanistycznych. Centrum nawiązuje kontakty naukowe i współpracuje z instytucjami edukacyjnymi i naukowymi

[1] Гродзенскі дзяржаўны універсітэт імя Янкі Купалы, [online], [dostępny: https://www.grsu.by], [dostęp: 22.09.2020].

[2] Научно-Исследовательский Центр Междисциплинарных Исследований Диаспор и Зарубежного Белорусоведения, [online], [dostępny: https://art.grsu.by/polozhenie-o-tsentre.html], [dostęp: 22.09.2020].

[3] Uniwersytet Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy, [online], [dostępny: https://www.ukw.edu.pl/], [dostęp: 22.09.2020].

w Republice Białorusi i za granicą. Było (i nadal jest) koordynatorem szeregu naukowych projektów międzynarodowych.

Uniwersytet Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy jest znanym i cenionym ośrodkiem naukowym w Polsce. Pracownicy naukowi byłego Instytutu Historii i Stosunków Międzynarodowych, a obecnie Wydziału Historycznego prowadzą badania na wielu polach naukowych. Jeden z nich dotyczy relacji sąsiedzkich Polski z sąsiadami, w tym z krajami Europy Środkowo-Wschodniej.

Współpraca między Centrum Interdyscyplinarnych Studiów Diaspory i Zagranicznych Studiów Białoruskich w Grodnie a Uniwersytetem Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy ma długie tradycje – sięga pierwszego dziesięciolecia XXI wieku. Jest ona efektem nawiązania kontaktów i wymiany doświadczeń dwojga uczonych z Polski i Białorusi – prof. Teresy Maresz oraz prof. Dmitrija Kariewa. To tych dwoje uczonych było współorganizatorami trójstronnej konferencji zatytułowanej „1918: Białoruś i narody Europy Środkowo-Wschodniej w kontekście geopolitycznym epoki (problem odrodzenia państwowości: plany i realia)”[4], w której wzięli udział historycy z Białorusi, Polski i Ukrainy.

W Komitecie Naukowym konferencji zasiadali: prof. Dmitrij Kariew (Grodno, Białoruś), prof. Teresa Maresz (Bydgoszcz, Polska), prof. Antoni Mironowicz (Białystok, Polska), prof. Witalij Masnienko (Czerkasy, Ukraina), dr Elena Dostanko (Mińsk, Białoruś), dr Ludmiła Czerniłowska (Grodno, Białoruś).

W konferencji wzięli udział historycy z siedmiu ośrodków naukowych – Grodzieńskiego Uniwersytetu Państwowego im. Janka Kupały, Brzeskiego Uniwersytetu Państwowego im. Aleksandra Puszkina, Instytutu Historii Narodowej Akademii Nauk Białorusi w Mińsku, Uniwersytetu w Białymstoku, Uniwersytetu Warszawskiego, Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy oraz Czerkaskiego Uniwersytetu Narodowego im. Bogdana Chmielnickiego.

Konferencję, na zasadzie okrągłego stołu, zorganizowano przy bezpośrednim udziale Centrum Interdyscyplinarnych Badań Diaspory

---

[4] Круглый стол – «1918 год: Беларусь и народы Центрально-восточной Европы в геополитическом контексте эпохи», Гродненский государственный университет имени Янки Купалы, [online], [dostępny: https://www.grsu.by/component/k2/item/27602-predstaviteli-grgu-imeni-yanki-kupaly-obsudili-voprosy-belarusi-i-narodov-tsentralno-vostochnoj-evropy-v-geopoliticheskom-kontekste.html], [dostęp: 22.09.2020].

i Zagranicznych Studiów Białoruskich przy Państwowym Uniwersytecie im. Janka Kupały w Grodnie.

Obrady odbywały się w budynku Grodzieńskiej Regionalnej Biblioteki Naukowej im. Efima Karskiego[5]. Przybyłych gości powitała Lidia Malcewa – dyrektor tejże biblioteki. Następnie głos zabrał jeden z organizatorów okrągłego stołu – prof. Dmitrij Kariew, dyrektor Centrum Interdyscyplinarnych Studiów Diaspory i Zagranicznych Studiów Białoruskich w Grodnie. Jak podkreślił, konferencja zbiega się w czasie z wydarzeniami, które miały miejsce 100 lat temu. Koniec I wojny światowej, powstanie niezależnych państw scentralizowanych – wszystko to zdeterminowało stosunki państw w XX wieku i wpłynęło na losy państwowości Białorusi. Po nim głos zabrała prof. Teresa Maresz z UKW w Bydgoszczy, która podkreśliła, że rok 1918 w dziejach polskich, jak i białoruskich oraz ukraińskich był przełomowym – jednym narodom przyniósł wolność i niepodległość, innym zaś zawiedzione nadzieje. Zachęciła uczestników konferencji do podzielenia się swoimi spostrzeżeniami na ten temat.

W sumie zaprezentowano 16 referatów, będących raportem z przeprowadzonych badań naukowych. Warto w tym miejscu podkreślić, że każdy z występujących z referatem na konferencji jest specjalistą w zakresie określonego wycinka historii.

Myślą przewodnią konferencji był „rok 1918". Ponieważ gospodarzem spotkania byli białoruscy historycy, więc punkt ciężkości w rozważaniach naukowców był przede wszystkim położony na wydarzenia w tym roku na ziemiach białoruskich. Niemniej jednak sporo uwagi w naukowej dyspucie poświęcono również nadziejom i oczekiwaniom Polaków i Ukraińców.

Wygłoszone referaty można podzielić na cztery grupy tematyczne. Pierwszy blok referatów dotyczył dziejów białoruskich. Referat prof. Dmitrija Kariewa z Grodna stanowił punkt wyjścia do dalszej dyskusji. Omówił on kontrowersje w białoruskiej historiografii na temat „Białoruś wobec wydarzeń 1918 r.". Z tym referatem korelowało wystąpienie prof. Tatiany Milacz z Brześcia, która przybliżyła problematykę białoruskiej ideologii państwowej w latach 1918–1919 w ocenie historiografii

[5] Гродзенская абласная навуковая бібліятэка імя Я. Ф. Карскага, [online], [dostępny: http://grodnolib.by/], [dostęp: 22.09.2020].

narodowej dwudziestolecia międzywojennego XX wieku. Z kolei dr Walentin Mazec z Mińska, pozostając w obszarze zagadnień związanych z ideologią, wygłosił referat pt. „Ideologia białoruskiej państwowości narodowej i jej ucieleśnienie w formie Białoruskiej Republiki Ludowej". Jak zauważył referent, na części ziem białoruskich okupowanych przez wojska niemieckie powstał rząd BRL, nieuznawany zarówno przez stronę rosyjską, jak i niemiecką. Pomimo tego rząd BRL czynił starania o uznanie go i poparcie międzynarodowe. Natomiast dr Sergej Tretiak z Mińska omówił „Wewnętrzne i zewnętrzne czynniki powstania Radzieckiej Socjalistycznej Republiki Białorusi (listopad 1918 – styczeń 1919)", będącej wczesną formą państwowości na historycznych ziemiach białoruskich po upadku Cesarstwa Rosyjskiego w następstwie rewolucji październikowej.

Ostatnie wspomniane przed chwilą dwa referaty stanowiły płynne przejście do drugiego bloku tematycznego związanego z kształtowaniem się państwowości polskiej. Dr Andrzej Czerniakiewicz z Uniwersytetu Warszawskiego wygłosił referat pt. „Organizacja działań polskiej samoobrony na terytorium Białorusi: koniec 1918 – początek 1919". Pozostając w obszarze dziejów polskich, ale przechodząc do pogranicza polsko-niemieckiego – dr Katarzyna Grysińska-Jarmuła z Bydgoszczy przybliżyła zagadnienie pt. „Czekając na niepodległość. Przypadek Bydgoszczy". Na przykładzie miasta, przez wiele lat będącego pod zaborem pruskim, pokazała postawę Polaków wobec wydarzeń politycznych w Bydgoszczy związanych z następstwem I wojny światowej, wojny domowej oraz wojny polsko-bolszewickiej i powstania państwa polskiego. Zdarzenie to rozpatrywała na podstawie źródeł opublikowanych drukiem oraz polskiej historiografii. Prof. Halina Parafinowicz z Białegostoku wykazała miejsce Polski w polityce administracji Woodrowa Wilsona w latach 1917–1919. Dwa kolejne referaty zawierały omówienie przejawów funkcjonowania II Rzeczypospolitej. Najpierw dr Elena Paszkowicz z Brześcia, na przykładzie okręgu poleskiego, wykazała zasady polityki Józefa Piłsudskiego na tym terenie, podkreślając jego rolę w odrodzeniu państwowości polskiej w latach 20.–30. XX wieku. Następnie prof. Antoni Mironowicz z Białegostoku scharakteryzował relacje Kościoła i państwa w II Rzeczypospolitej.

Cztery kolejne referaty dotyczyły sfery edukacji szkolnej. Dwa z nich powstały w oparciu o analizę podręczników szkolnych do historii. Prof. Teresa Maresz z Bydgoszczy przyjrzała się sposobowi narracji

podręcznikowej na temat wydarzeń w 1918 roku. Przedstawiła studium porównawcze podręczników trzech narodów: polskiego, białoruskiego i ukraińskiego. Z kolei dr Aleksy Zagidulin z Grodna omówił zawartość białoruskich podręczników do historii Białorusi na temat utworzenia Białoruskiej Republiki Ludowej. Pozostając w sferze edukacji, dr Marina Kołocej z Grodna, na przykładzie wydarzeń z dziejów białoruskich w 1918 roku, zaprezentowała metodologiczne aspekty przekazywania treści w procesie edukacyjnym szkolnictwa wyższego. Natomiast dr Wiktor Bełozowicz (również z Grodna) omówił wyniki swoich badań na temat wiedzy białoruskich uczniów o procesie formowania się niepodległych państwa w Europie Środkowej i Południowo-Wschodniej po 1918 roku.

Ostatni blok tematyczny na konferencji był poświęcony podobieństwom i różnicom dwóch narodów – białoruskiego i ukraińskiego. Prof. Sergej Kornowienko z Czerkas przeprowadził analizę porównawczą na temat kwestii agrarnych na Ukrainie i Białorusi w czasie rewolucji 1917–1921. Dwaj kolejni badacze z Czerkas polem swych badań uczynili zwykłych i niezwykłych ludzi. Dr Sergej Szamara wygłosił referat pt. „Bohaterowie i antybohaterowie rewolucji na Ukrainie i Białorusi przez pryzmat rosyjskiego dyskursu akademickiego i publicznego", a prof. Witalij Masnenko prześledził zmianę w postrzeganiu wizerunku konkretnych osób – Piotra Balbachana i Stanisława Bułaka-Bułachowicza. Zaprezentował wyniki swoich badań, co na ich temat pozostało we współczesnej pamięci historycznej Ukraińców i Białorusinów.

Każdy blok tematyczny kończyła dyskusja. Uczestnicy konferencji mieli możliwość zadawania sobie nawzajem pytań. Było to o tyle ważne, że już wtedy zapadła decyzja o tym, że na podstawie materiałów przedstawionych na konferencji zostanie opracowana zbiorcza monografia. Okazją po temu był zbliżający się jubileusz 70-lecia prof. Dmitrija Władymirowicza Kariewa.

Prace nad wspomnianą wyżej monografią trwały cały rok. Wiosną 2020 roku nakładem wydawnictwa ЮрСаПринт ukazała się książka pod tytułem *Народы и культуры славянского мира Восточной Европы в исторической ретроспективе (Беларусь, Украина, Россия, Польша)*[6]. W zbiorze artykułów naukowych znalazły się zarówno teksty

[6] *Народы и культуры славянского мира Восточной Европы в исторической ретроспективе (Беларусь, Украина, Россия, Польша), Сборник научных статей,* ред. А.Д. Дудько, «ЮрСаПринт», Гродно 2020, – 338 с. ISBN 978-985-7134-94-6.

pochodzące z wyżej wspomnianej konferencji, jak i teksty autorskie w zakresie historii kultury, historiografii oraz badań nad źródłami ludów słowiańskich Europy Wschodniej od czasów średniowiecznych po współczesność.

Monografia składa się z trzech rozdziałów – ich tytuły to: *Od średniowiecza do współczesności*, *XX wiek: słowiański świat Europy Wschodniej w dobie wojen i rewolucji* oraz *Społeczeństwo i nauki historyczne w kontekście XIX–XX wieku*. Teksty artykułów opublikowano w większości przypadków w języku ojczystym ich autorów, stąd są one po białorusku, polsku, rosyjsku i ukraińsku. Przybliżając czytelnikowi ich tematykę, poniżej prezentujemy ich tytuły w tłumaczeniu na język polski.

Rozdział pierwszy zawiera 23 artykuły z zakresu historii oraz historiografii. Znaczna część artykułów dotyczy zagadnień religijnych na ziemiach ruskich, białoruskich i polskich. Są to artykuły w następującej kolejności autorstwa: Aleksandry Gurko (Wereszaginy), *Język rosyjski w chrześcijańskiej liturgii Białorusinów w przeszłości i obecnie*, Sergeja Witiazia, *Historiograficzne aspekty etnodefinicji Jatwjagów*, Aleksandra Gruszy, *Czy staroruski Izyasław był wspólnotą pamięci?*, Aleksego Tołoczko, *Badania nad gramotami Mścisława Daniłowicza w Kronice halicko-wołyńskiej*, Mariny Filipowicz, *Ziemia połocka oczyma staroruskich księgarzy*, Tadeusza Kruczkowskiego, *Reformacja w Rzeczypospolitej w ocenie rosyjskiej historiografii w XIX – początku XX wieku*, Walerija Łastowskiego, *Reformacja w poglądach metropolity Ilarii (Ogienka)*, Włodzimierza Lawszuka, *O roli kulturalnej Towarzystwa Jezusowego w Wielkim Księstwie Litewskim*, Walerija Galcowa, *Uniwersytet w Królewcu – centrum ideologii reformacyjnej i kultury Europy Wschodniej w XVI–XVIII wieku*, Andreja Kisztymowa, *Protestantyzm, Max Weber i „Duch kapitalizmu": teoria i praktyka historii gospodarczej Białorusi*, Dmitrija Prochorowa, *Niektóre cechy kontrreformacji w Rzeczypospolitej*, Michaiła Dmitriewa, *Odpowiedź kultury prawosławnej Europy Wschodniej na wyzwania protestantyzmu w połowie XVI wieku: przykład przekazu Starca Artemiusa*, Antoniego Mironowicza, *Kościół i protestanci w walce o zachowanie wolności religijnych na terenie Rzeczypospolitej w latach 1596–1620*, Gienadija Wasiuka, *Prawosławie i reformacja w Rzeczypospolitej w drugiej połowie XVI wieku*, Swietłany Morozowej, *Reformacja i zmiana sytuacji kulturalno-wyznaniowej*

na ziemiach białoruskich w drugiej połowie XVI wieku, Jurija Prisiażniuka, *Perspektywy konsolidacji rosyjsko-ukraińskiej w pierwszej połowie XVII wieku w polityce wyznaniowej metropolitów ruskich*, Witalija Masnienko, *Jurij Niemirycz jako przedstawiciel ariańskich protestantów w wizji Wiaczesława Lipińskiego*, Eleny Łopuchiny, *Kołożska ikona Matki Bożej jako zabytek w ramach związków ukraińsko-białoruskich*, Anny Bidnej, *Myśl historyczna Wielkiego Księstwa Litewskiego w drugiej połowie XVI – początku XVII wieku*, Andreja Miasteskiego, *Próba zbudowania murowanej cerkwi prawosławnej w Nieświeżu w XIX wieku*, Tatiany Ładożyny, *Biblioteki wyznań religijnych w prowincji smoleńskiej: zasady ich zakładania i rozwoju*, Aleksandra Rybakowa, *Straty Cerkwi prawosławnej w czasie wojny francusko-rosyjskiej w 1812 r. w okolicy Grodna*, Jurija Pietuchowa, *Korespondencja Bychowców jako źródło do badań nad świadomością etnopolityczną białoruskich dworzan w pierwszej połowie XIX wieku*.

Drugi rozdział monografii, zatytułowany *XX wiek: słowiański świat Europy Wschodniej w dobie wojen i rewolucji* zawiera 19 artykułów autorstwa: Elli Zadorożniuk, *Pokój wersalski i problem „niczyich" w Europie Środkowej (w 100-lecie wydarzenia i jego interpretacja)*, Michaiła Szumejko, *Dokumenty o utworzeniu Białoruskiej Socjalistycznej Republiki Radzieckiej: badania źródłowe oraz aspekty archiwalne i archeologiczne*, Teresy Maresz, *Rok 1918 w szkolnej narracji podręcznikowej trzech narodów: polskiego, białoruskiego i ukraińskiego. Studium porównawcze*, Katarzyny Grysińskiej-Jarmuły, *Czekając na niepodległość. Przypadek Bydgoszczy*, Tatiany Milacz, *Problem powstawania idei białoruskiej państwowości w 1918 r. w ocenie białoruskiej historiografii z lat 20. XX wieku*, Eleny Paszkowicz, *Józef Piłsudski i jego rola w odrodzeniu się państwa polskiego w oficjalnym dyskursie z lat 20.–30. XX wieku (na przykładzie okręgu poleskiego)*, Włodzimierza Snapkowskiego, *Rząd brytyjski i uznanie Białoruskiej Republiki Ludowej (1919–1920)*, Nikołaja Jewdokimenko, *Polityka białorusizacji w szkole wyższej w trakcie jej powstawania*, Siergieja Chodina, *„Wielki przełom" na Białorusi: transformacja życia stalinowskiego w latach 1929–1939*, Alekseja Zagidunina, *Polityka władz polskich wobec protestujących w Zachodniej Białorusi (1921–1939)*, Siergeja Piwowarczuka, Olgi Bełowej i Iriny Piwowarczuk, *Białoruski sztetl: kompleksowe badania nad dziedzictwem kultury żydowskiej*, Iriny Jeleńskiej, *Holocaust: dokumentacja losów Żydów w mieście Pińsk*,

Jewgienija Roseblata, *Holocaust w Grodnie*, Swietłany Silowej, *Nieznane strony znanej wojny: duchowieństwo prawosławne i Holocaust (na przykładzie pogranicza białorusko-polsko-litewskiego)*, Mariny Kolotsej, *„Żeby pozostać człowiekiem…": konfrontacja i wytrzymałość w kontekście katastrofy*, Wiktora Biełozorowicza, *Nauczanie o Holocauście w szkole średniej na Białorusi*, Michaiła Strielca, *Niemiecki wektor w polityce zagranicznej Republiki Białoruś: próba kompleksowej analizy*, Dzmitryja Krywaszeja, *Małe przedsiębiorstwo w dziedzinie białoruskiej kultury (1991–2010)*, Eleny Obuchowej, *Organizacje etnokulturowe na pograniczu białorusko-polsko-litewskim pod koniec XX – na początku XXI wieku*.

Trzecia część monografii, poświęcona społeczeństwu i naukom historycznym w kontekście wydarzeń w XIX–XX wieku, zawiera 13 artykułów autorstwa: Witalija Wasilenko, *Konstruktywna teoria formowania narodów: moda czy projekt polityczny?*, Władymira Kozlowa, *O historii Koła Rumiancewa* [tu: Akademia Rumiancewa – S.M.], Aleksandra Nieczuchrina, *Michaił Nazarowicz Pietrow jako historiograf*, Aleksego Hotejewa, *Cenzura na temat historii białoruskiej w artykułach rosyjskich czasopism w drugiej połowie XIX – na początku XX wieku*, Witala Kornialuka i Amelki Siargiej, *Iwan Karski (1837–1908)*: *wyznaczenie problemów badawczych*, Aleksandra Litwińskiego, *Kontekst odrodzenia narodowego i politycznego Słowian w dziełach artystycznych i publikacjach Janka Kupały (pierwsze ćwierćwiecze XX wieku)*, Jurija Michaliuka, *Szlachta ukraińska i chłopi litewscy w twórczości M. Downara-Zapolskiego i P. Klepatskiego*, Aleksandra Gużałowskiego, *Dziedzictwo kulturowe Wielkiego Księstwa Litewskiego i cenzura w BSRR w latach 1919–1941*, Eleny Borisenok, *Na temat przyczyn i istoty radzieckiej ukrainizacji w najnowszej historiografii ukraińskiej*, Jewgienija Kodina, *Tak zaczynały się amerykańskie polityczne studia nad Białorusią*, Natalii Gardzienki, *Dokumenty dotyczące historii emigracji białoruskiej w Narodowym Archiwum Kanady*, Witalija Masnenko, *Współczesne ukraińsko-rosyjskie sprzeczności w ocenie przeszłości: próba dialogu historyków w kontrze z konfrontacją polityków*, Jurija Prizniażniuka, *Imperatywy współzależności Ukrainy i Białorusi na przełomie XX/XXI wieku. W historycznej pamięci i publicznym dyskursie*, Eleny Maleszko, *Orientacja cywilizacyjna ziem białoruskich w refleksji białoruskiej historiografii w pierwszej tercji XX wieku*, Ałły

Atamanienko, *Ukrainistyka zagraniczna: periodyzacja, struktura i perspektywy rozwoju*, Witalija Masnienko, *Białoruś i białorusiznawstwo w ujęciu ukraińskich slawistów XX – początku XXI wieku*, Anastazji Dudko, *Białorusiznawstwo w Wielkiej Brytanii: problemy początkowe i stan obecny*, Andreja Gorbackiego, *„Mała Ojczyzna" jako pamięć kulturowa*.

Wyniki badań zaprezentowane w książce pt. *Народы и культуры славянского мира Восточной Европы в исторической ретроспективе (Беларусь, Украина, Россия, Польша)* – w sumie 55 artykułów naukowych – mogą być przydatne w procesie dydaktycznym, w pracy badawczej historyków zawodowych, a także w dociekaniach historyków-hobbystów studiujących historię pogranicza białorusko-polsko-litewskiego oraz białorusko-polsko-ukraińskiego. Stanowią one świeże spojrzenie na najnowszą historiografię białoruską, polską i ukraińską. Autorzy artykułów zawartych w tej monografii postawili nowe tezy, próbowali znaleźć odpowiedzi na pytania nurtujące świat nauki historycznej. Ponadto ich teksty służą rozliczeniu się z przeszłością, niekiedy wzajemnie splecioną narodów ze sobą sąsiadujących. Pokazują także drogę dalszych badań i poszukiwania konsensusu w ocenie minionych wydarzeń.